

УДК 007:304:659.3

**ВИСВІТЛЕННЯ ПРИЧИН ФІНАНСОВОЇ КРИЗИ
НА СТОРІНКАХ ЯКІСНИХ ПЕРІОДИЧНИХ ВИДАНЬ ЄВРОПИ —
“THE ECONOMIST” (ВЕЛИКА БРИТАНІЯ)
ТА “КОММЕРСАНТЪ” (РОСІЯ)**

Наталія Друль

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
бул. Генерала Чупринки, 49, 79044, Львів, Україна, e-mail: journft@franko.lviv.ua*

Проведено порівняльний аналіз якісних періодичних видань — “The Economist” (Велика Британія) та “Коммерсантъ” (Росія), а також їхніх особливостей висвітлення причин фінансової економічної кризи. Здійснено спробу проаналізувати морально-філософські причини фінансової кризи у статтях “The Economist” та “Коммерсантъ”.

Ключові слова: “The Economist”, “Коммерсантъ”, фінансова криза.

У відображенні складних процесів сучасних економічних відносин важливу роль відіграє економічна публіцистика як важливий інститут демократії, що сприяє формуванню економічної свідомості населення. Значення преси як джерела і каналу економічної інформації визначає вплив журналістики на економічне життя суспільства. Саме засоби масової інформації загалом і преса зокрема відіграли важливу роль у висвітленні найважливішої економічної, суспільної та політичної події минулих років — світової економічної кризи. Падіння ринків та економічних систем довело, що економічна структура світу має серйозні проблеми — починаючи від інституційних засад, закінчуючи внутрішньою філософією, — недовіра Бреттон-Вудської системи щодо цілей, які ставлять перед собою фінансово-економічні кола, — виключно нажива та умонастрій вигоди. Змінити ці тенденції спроможні якісні економічні видання, які своїм інструментарієм відіграють значну роль у формуванні особистості, громадської думки, тенденцій розвитку світу, а також є джерелом новин для провідних політиків, економістів, вчених та бізнесменів.

Джерелом дослідження є публіцистичні матеріали російського часопису “Коммерсантъ” та британського “The Economist” про причини та передумови фінансової кризи. Теоретичне підґрунтя публікацій на економічну тематику склали дослідження Ж.-П. Водона та частково В. Ворошилова. Загалом же тема дослідження є недостатньо вивченою та потребує глибшого аналізу. Варто зазначити, що існує надзвичайно мало праць із дослідження особливостей економічної преси та її впливу на громадськість. Досліджуване питання має надзвичайно важливе практичне значення, оскільки йдеться про недосліджену сферу

економічної журналістики на прикладі розкриття причин економічної кризи та визначення особливостей впливу економічної сфери журналістики на суспільство.

Сьогодні економічні вчення у засобах масової інформації інтерпретуються викривлено, зміщуючи акценти, хоча беззаперечною істиною у цьому сенсі для журналістів мали б залишатися слова Папи Івана Павла II: “Співжиття людей не має за кінцеву мету ні ринок, ні державу, бо людське життя несе в собі унікальну цінність, якій повинні служити і держава, і ринок. Людина — це перш за все той, хто шукає істину, прагне жити в правді, поглиблюючи своє знання про неї шляхом діалогу, який включає минулі і майбутні покоління” [5]. Саме до такого духовного діалогу повинно звертатися людство через інструментарій ЗМІ.

Виправдання егоїстичного інтересу сьогодні неправдиво відносять до ідей теоретиків економічної науки. Адже відомий економіст, автор “Дослідження про природу і причини багатства” Адам Сміт в університеті міста Глазго на основі кафедри “моральної філософії” створив кафедру “торгівлі і фінансів”. Сьогодні Адама Сміта упереджено сприймають як інтелектуального захисника корисливого інтересу, але відомий економіст не вважав егоїзм моральною чеснотою, а навпаки, — говорив про його небезпеку [11].

Своєрідними підручниками для вивчення світових процесів є провідні економічні видання, що за роки свого існування встигли завоювати високий авторитет та стати виразниками думок потужних держав світу — “КоммерсантЪ” та “The Economist”, аналіз яких розкриває сутнісні, глибші причини кризи. Ці часописи формують канони якісної преси завдяки широкому географічному діапазону, журналістській відповідальності, об’єктивності, точності подання фактів із аргументованими висновками, врівноваженості думок, матеріалів та коментарів.

“КоммерсантЪ” — щоденна загальноросійська ділова газета, заснована у 1989 році. Журналісти запропонували російським читачам видання зарубіжного зразка і вже через рік тираж зріс із 40 до 500 тисяч екземплярів. В “КоммерсантЪ” працює більше 800 осіб, аудиторія часопису — більше 1 мільйона [10]. Про авторитетність газети свідчить звіт із цитування російських видань в ефірі центрального телебачення та радіо, опублікований в травні 2009 року “TNS Media Intelligence”, відповідно до якого “КоммерсантЪ” поряд із “Российской газетой” та “Известиями” “є ключовими джерелами ділових і політичних новин російського інформаційного простору” [3]. “КоммерсантЪ” не тільки формує суспільну думку, а й надає поштовх до народження нових якісних видань Росії, таких, як “Эксперт”, “Профиль”, “Компания”, а також телекомпанії “РТР”.

“The Economist” — впливовий англійський тижневик, який виходить у Великій Британії з 1843 року і який, завдяки глобальній орієнтації, не вважається винятково англійським виданням. “The Economist” заснований на знак підтримки вільної торгівлі, в його основі — принципи першого редактора видання Джеймса Вільсона — справедливість, чесність, щирість та відвертість. Світогляд видання моральний, цивілізаційний, але не моралістичний — журналістська позиція виражається понад диктатом почуттів. Тижневик висвітлює політичні події, міжнародні відносини, фінансові, економічні та ділові новини, питання науки та культури. “The Economist” відрізняється від інших видань тим, що висвітлює події анонімно, тому — це газета, колективний голос якої важить біль-

ше, ніж голоси окремих журналістів, що забезпечує тяглість традицій та узгодженість бачень.

Сьогодні тираж “The Economist” більший, ніж 1,4 млн. примірників. Передплатниками журналу є “заможні люди, кожен третій з яких має прибуток, що перевищує сто тисяч доларів на рік”. Зокрема, американський видавець “The Economist” у США Пол Россі зазначає: “Чимало із наших передплатників обіймають надзвичайно високі посади, нас читають топ-менеджери, політики та фінансисти зі всього світу” [17]. У “The Economist” публікувалися та продовжують дописувати відомі економісти, банкіри, політики, літературні та релігійні діячі [2]. Часопис зорієнтований на висококультурну еліту міжнародного бізнесу, ідеологією якої є лібералізм — членів урядів, державних діячів, політиків, представників фінансових кіл, — журнал відображає інтереси освіченої інтелектуальної аудиторії.

І британський, і російський часописи значну увагу приділяли і продовжують приділяти питанням економічної кризи. На сторінках тижневика “КоммерсантЪ” регулярно з’являлися повідомлення, опитування, коментарі, різнопланові та різногалузеві аналітичні матеріали, журналістські розслідування, думки фахівців та експертів, офіційні позиції урядів та міжнародних установ щодо окресленої проблематики. “КоммерсантЪ” як авторитетне джерело новин має значний вплив на формування громадської думки та економічної свідомості Росії, а також інших країн свого розповсюдження. Завдяки своїй київській редакції — “КоммерсантЪ.Україна” — видання також має вплив на формування економічної свідомості українців.

Серед причини кризи, окрім прорахунків фінансово-економічного прогнозування та планування, “КоммерсантЪ.Україна” виокремлює такі: жадоба, загострення відносин між інститутом держави та суспільством, криза управління системою міжнародних відносин, недосконалість фінансової архітектури, проблеми філософії економічної політики, проблема довіри між фінансовими інститутами тощо.

Один із найавторитетніших економістів світу, президент компанії Ernst & Young Джим Терлі, зазначає, що на виникнення кризи вплинула жадоба деяких людей із Уолл-стріт, адже “інвестори бажали надто швидкої віддачі” [7]. Про причини ненаситності грошима, які призвели до кризи, йдеться й у статті “По законам большого кризиса”. Відтак, стрімкий ріст кредитування у 2006-2007 роках став головною причиною падіння економічних систем, адже банки “закривали очі” на підвищені ризики. “За таких темпів кредитуються не дуже надійні позичальники, це підвищує банківські ризики і веде до катастрофічних наслідків”, — вважає перший заступник ЦБ Генадій Мелік’ян. “Банки видавали кредити будь-кому, оскільки головною метою було зростання прибутків бізнесу”, — говорить у статті директор аналітичного департаменту “Відкриття” Володимир Савов [8].

У низці статей, в тому числі “Мы не дали кризису разрастись так, как это должно было произойти”, “КоммерсантЪ” пише також про загострення стосунків між інститутом держави та суспільством. Після кризи бізнесмени зрозуміли, що для того, аби забезпечити себе від економічних неприємностей, можна бути не лише ефективним, але й потужним, щоб мати змогу “шантажувати державу”. Адже колись, у часи Великої депресії, була поширеною фраза: “Якщо ти позичив \$1 тис. в банку і не можеш повернути — це твоя проблема. Якщо ти

позичив \$1 млн і не можеш повернути — це проблема банку”. Тепер же у цієї фрази з’явилося продовження: “Якщо ти позичив у банку \$1 млрд і не можеш повернути — це проблема правління держави” [1].

Фінансова криза також висвітлила проблеми управління системою міжнародних взаємин. Відтак, системи зруйновано за ефектом доміно, оскільки за останні роки економічні системи надто глобалізувалися та інтегрувалися. Економіка та політика змінилися, а механізми управління ними залишилися тими, що і за часів холодної війни, — йдеться у статті “Москва и Вашингтон получили шанс”. Тому, як пише видання, перед великими державами світу стоїть завдання — сформувати нову багатополярну систему міжнародних відносин, кінцевою метою яких мало б стати справедливе врядування світу. Відтак, у статті йдеться про відновлення партнерства як взаємного спільного вибору, який пропонує побудову відносин, орієнтованих на довготривалу перспективу і заснованих на таких принципах, як завбачливість, транспарентність та взаємна довіра. Держави спільно повинні проводити перемовини і консультації, задля уникнення неприємних одна для одної ситуацій. Тільки на такій основі можна знайти адекватні відповіді на загрози і виклики XXI століття [6].

“Глибина кризи, її інтенсивність, жорсткість та гострота були пов’язані з тим, що світова фінансова архітектура виявилася недосконалою”, — говорить у інтерв’ю президент Росії Дмитро Медведєв. По-перше, вона готувалася для принципово інших цілей, по-друге, сформувалася вже давно, 50-60 років тому, при інших глобальних гравцях. Криза показала недосконалість діючої системи. За словами Президента Росії Дмитра Медведєва, нова фінансова архітектура повинна складатися із таких компонентів, як справедливіша фінансова структура, ефективні правила гри, чіткий, прозорий статус міжнародних фінансових інститутів, функціонування нових інститутів, корпоративна прозорість, оновлена міжнародна система контролю за фінансовим станом окремих країн, розвиток системи міжнародного аудиту, уніфікована система бухгалтерського обліку і звітності [9].

Про причини того, що відбувалося зі світовими фінансами, говорить у статті “Размер имеет значение, но не гарантирует здоровья” голова експертного управління Інституту сучасного розвитку Аркадій Дворкович. Економіст вважає, що криза — це проблема довіри між фінансовими інститутами, які закривають можливості для раціонального розподілу ризиків і рефінансування залучених ресурсів, різких коливань основних світових валют під дією агресивної фінансової політики окремих країн, а також стрімкого росту цін на базові біржові товари, в тому числі нафту, золото, пшеницю [4].

Порівнюючи висвітлення причин кризи у російському “КоммерсантЪ” та британському “The Economist”, зазначимо, що британські журналісти пишуть про кризу у масштабнішому контексті, зачіпаючи всі країни і всі континенти, аналізуючи її вплив і поширення на увесь світ, доводячи у такий спосіб її дійсно глобальний характер. “The Economist” як потужний інструмент ЗМІ із власною аналітично-дослідницькою службою підкреслює свою авторитетність глибоким змістом та глобальним характером статей, що перетворюють видання із просто тижневика в енциклопедію економіко- та політикознавства світу. Якщо сфера впливу російського “КоммерсантЪ” Росія та найближчі сусіди, то аудиторія “The Economist” — увесь світ. Специфіка видання у тому, що воно має глобальний характер, у фокусі його матеріалів проблеми мікро- та макрорівнів усіх

держав світу. Відрізняється також специфіка подання журналістських матеріалів у російському і британському виданнях. У “The Economist” більшість статей — глибокий масштабний аналіз, де співставляються держави та цілі континенти. Підсилює відстороненість та об’єктивність журналістських матеріалів відсутність авторів. Статті часто з легкою іронією подають аргументовані думки, переважно різноманітні, щоб читач сам міг зіставити, обміркувати, провести власний аналіз та зробити висновки. Журналісти “The Economist” пишуть простою і зрозумілою мовою, доповнюючи статті наочними матеріалами (графіками, схемами, колажами, малюнками, інфографікою тощо).

Вивчаючи публікації на тему глобальної фінансової кризи у інтерпретації “The Economist” можна виділити низку її причин: криза довіри постраждалих, “руйнування ідеї нормальності”, вільний від втручання розвиток ринків, криза управління, індивідуалістські відстоювання власних інтересів, незбалансованість прибутків, проблема взаємодії ринкових компонентів та взаємодії самих ринків.

У 2008 році виникла передовсім “криза довіри постраждалих на всіх ринках, а не одного банку”. Тому “The Economist” у своїх статтях говорить про всі економіки світу як про єдиний механізм. Аргументація “The Economist” підкреслена ще й масштабністю висвітлених проблем. До прикладу, у статті “Will the euro zone’s economy manage to decouple from America’s”, наповненої коментарями експертів та лідерів країн, проаналізовано вплив кризи на майже всі економіки Європи [12]. Відтак, економічна криза розкривається у глобальному масштабі — на політичну карту світу спроектовано проблематику кризи та її вплив на фінансові системи.

Серед причин кризи виділяють абсолютно вільний від втручання розвиток ринків. “Грошово-кредитна політика була занадто вільною занадто довго, допомагаючи наповнити ринки житла в Америці та інших країнах”, — йдеться у ще одній публікації “The Economist” [15]. Видання доводить, що держава певними економічними інструментами таки мусить втручатися у фінансову систему, адже вона, як суспільний інститут, стоїть на сторожі добробуту, позитивного розвитку та справедливого економічного ладу для своїх громадян.

Ще однією із причин кризи, яку називає британський часопис, — проблеми управління. Країни з економікою, що розвивається, сильно постраждали від ослаблення експорту та розпаду потоків приватного капіталу. У статті від 13 листопада 2008 році йдеться про нараду Великої двадцятки, в якій акцентується увага на суперечливих бажаннях національного суверенітету і глобальних ринках капіталу. Для всіх у Grand-риториці (йдеться про перемовини Великої двадцятки), жоден політик не пропонує поступитися суверенітетом глобального регулятора, не кажучи вже про створення цього глобального кредитора останньої інстанції [16].

Причиною кризи, за версією “The Economist”, є, поряд із глобалізацією, індивідуалістські відстоювання власних інтересів. Відтак, британський прем’єр-міністр Гордон Браун, як і президент Франції Ніколя Саркозі, вважає, що “час — кожен сам за себе — закінчився” [18]. Отож, політики повинні діяти спільно, щоб пом’якшити економічні наслідки, вибудовуючи нову світову систему [13].

“Країни, яким казали: приватизація, лібералізація і збалансований бюджет — певний шлях до порятунку, нинішні часи збивають з курсу”. Як наслі-

док, — це “руйнування ідеї нормальності”, — пише у своїй редакційній статті британський часопис. “В очах багатьох саме ринкова економіка, краще ніж демократія, стала великим успіхом останніх двадцяти літ. Вона надала свободу, вибір і процвітання, про які боялись навіть мріяти. В деяких країнах іноземні банки мали набагато вищий рейтинг довіри, ніж будь-яка офіційна інституція. Вони стали невід’ємною символічною та фінансовою складовою не тільки економік, а й цілих країн”, — йдеться у редакційній статті “Who’s next?” [19]. Така довіра до банків не виправдалася, адже, головною їхньою метою була нажива. Тут знову таки мова йде про необхідність докорінної перебудови фінансово-економічного устрою світу.

У статті “Government at the heart of the crisis” “The Economist” подає критичний аналіз взаємодії ринкових компонентів та взаємодії самих ринків. У статті йдеться про те, що “державна політика відіграє ключову роль у кризі і, якби всі відмовилися від помилкової дихотомії між ринком і державою, — існувало б тільки одне замовлення людської діяльності, що визначало б взаємозв’язок між людською психологією, технологією і комплексною схемою правових, політичних, моральних, професійних і культурних норм. Власне, тут виникає питання не про регуляцію ринків а про мету цієї регуляції [14]. Видання описує, що насправді ринки діють для добробуту суспільства не як ціль, а як засіб для нормального життя.

“КоммерсантЪ” та “The Economist” своїм беззаперечним авторитетом мають значний вплив на формування тенденцій розвитку національних економік та світових економічних систем. Обидва видання зорієнтовані на висвітлення питань субстанційного, а не ситуаційного характеру. Інформативна частина про кризові події була лише штрихом до заглибленого аналізу низки публікацій. Відтак, і російський, і британський тижневики лише частково представляють питання кризи як економіко-теоретичної бази. Журналісти йдуть далі, бачать більше і глибше, шукають тенденції та розв’язки проблем у самій системі. Серед причин кризи обидва тижневики називають неправильний напрям розвитку економіки світу — нажива багатих на бідних, корисливість, незбалансованість економік світу, застарілість міжнародної економічної та політичної систем, незбалансованість у системі державного регулювання економіки. Своїми публікаціями видання намагаються показати тенденцію розвитку, аналізують та разом із читачами шукають шляхи правильного напрямку руху не тільки економік, а й світу загалом.

І “Коммерсант”, і “The Economist” підходять до питання світової кризи з потужними фінансово-економічними знаннями (по-перше, кваліфіковані самі журналісти, по-друге, постійно долучаються експерти та професіонали відповідних галузей, по-третє, аналітичність викладу та зіставлення економік світу доводить масштабність мислення обох видань) та за допомогою різноманітних журналістських інструментів (використовуючи у своїй практиці всі журналістські жанри — інформаційні, аналітичні та художні, роблячи головний акцент все ж на аналітичності публікацій). Значною читацькою аудиторією обох видань є політичні діячі, бізнес-еліта, владні структури багатьох країн світу, що доводить авторитетність та високий рівень російського та британського тижневиків.

Публікації обох видань переконують, що наслідки кризи не подолано остаточно. Це відбудеться за умови зміни ціннісних пріоритетів та правильного

розуміння функціонування ринкової економіки. І “Коммерсант”, і “The Economist” вустами авторитетних речників та безапеляційних рейтингів і показників з вкрапленням наукових сентенцій аналізують те, що відбулося і проєктують різні варіанти розвитку кризи та світу загалом. Тому видання є важливим джерелом інформації та потужною журналістською зброєю для формування та поступу справедливого світоустрою.

1. Бутрин Д. Мы не дали кризису разрастись так, как это должно было произойти // Коммерсантъ. — М., 2011. — 21 фев. — №30/П (4571), [<http://kommersant.ru/doc/1587296>].
2. Грень З. Тижневик “The Economist” у контексті розвитку журналістики Великобританії XIX-XX століть, [www.pdfactory.com].
3. Деловые издания — лидеры по длительности цитирования // News Monitoring. — 2009. — 05 июня [http://www.tns-global.ru/rus/press/news/_news_article.wbp?article-id=1DB65DC1-CD03-445F-AC67-0A746F24DFD5].
4. Дворкович А. Размер имеет значение, но не гарантирует здоровья // Коммерсантъ, — М., 2008. — 19 марта. — №44 (3861), [<http://www.kommersant.ru/doc/868502?isSearch=True>]
5. Енцикліка Святішого Отця Івана Павла II до всечених братів єпископів, до духовенства і чернечих чинів, до вірних вселенської церкви і всіх людей доброї волі в соту роковину енцикліки Regum novarum. — Львів, 1992. — с. 69.
6. Иванов И. Москва и Вашингтон получили шанс // Коммерсантъ. — 2008. — 12 дек. — № 227 (4044), [<http://www.kommersant.ru/doc/1092617>].
7. Колесников А. Бизнес получил повестку // Коммерсантъ. — М., 2008. — 14 ноя. — № 207 (4024), [<http://www.kommersant.ru/doc.aspx?fromsearch=85732715-b934-44cb-b935-4c83b8a235d0&docsid=1059080>].
8. Локшина Ю., Бородихина Е., Нантай В., По законам большого кризиса // Коммерсантъ, — М., 2010. — 15 сент. — №170 (4470), [<http://www.kommersant.ru/doc/1504394?isSearch=True>].
9. Мурсалиев А., Дмитрий Медведев: элита на то и элита, чтобы быстро обучаться // Коммерсантъ. — М., 2009. — 05 июня. — № 100 (4155) [<http://www.kommersant.ru/doc.aspx?fromsearch=270f97d0-0f9e-46d6-b816-ccf4af4a13c6&docsid=1182693>].
10. [О “Коммерсанте”, [<http://www.kommersant.ru/about>].
11. Современный Адам Смит // The Economist, — Лондон, 1990. — №40.
12. At risk of infection, Will the euro zone’s economy manage to decouple from America’s? // The Economist. — 2007. — Sep 20th [http://www.economist.com/node/9833839?story_id=E1_JRPPRPJ].
13. Europe and the financial crisis // The Economist. — Berlin, Madrid, Paris, Rome, 2008. — Oct 16th [http://www.economist.com/node/12436221?story_id=E1_TNQPNNNT].

14. Government at the heart of the crisis // The Economist. — 2010. — Aug 29th, [http://www.economist.com/blogs/democracyinamerica/2010/08/market_stat_e_and_crash].
15. Only human // The Economist. — 2007. — Oct 18th [http://www.economist.com/node/9972381?story_id=E1_JJSNPRT]
16. Redesigning global finance // The Economist. — 2008. — Nov 13th [http://www.economist.com/node/12599261?story_id=E1_TNVJJNGT].
17. The Economist // Вікіпедія [http://en.wikipedia.org/wiki/The_Economist].
18. The New York Times. — 1995. — 26 January.
19. Who's next? // The Economist. — 2008. — Oct 30th [http://www.economist.com/node/12465279?story_id=12465279]

**THE REASONS'S REPRESENTATION OF FINANCIAL CRISIS
ON QUALITY NEWSPAPER'S PAGES OF EUROPE —
“THE ECONOMIST” (GREAT BRITAIN) AND “KOMMERSANT” (RUSSIA)**

Nataliya Drul

Ivan Franko National University of Lviv,
Generala Chuprynky str. 49, 79044, Lviv, Ukraine
Tel. office: (032) 239-47-75

E-mail: journft@franko.lviv.ua

A comparative analysis of quality newspaper's “The Economist” and “Kommersant” and representation the reasons of the financial crises on their pages. Attempted to analyze the moral and philosophical reasons of financial crisis in the articles of “The Economist” and “Kommersant”.

Key words: “The Economist”, “Kommersant”, financial crisis.

**ПОДАЧА ПРИЧИН ФИНАНСОВОГО КРИЗИСА НА СТРАНИЦАХ
КАЧЕСТВЕННЫХ ПЕРИОДИЧЕСКИХ ИЗДАНИЙ ЕВРОПЫ —
“THE ECONOMIST” (ВЕЛИКОБРИТАНИЯ)
И “КОММЕРСАНТЪ” (РОССИЯ)**

Наталья Друль

Львовский национальный университет имени Ивана Франко,
ул. Генерала Чупрынки, 49, 79044, Львов, Украина
Тел. оф.: (032) 239-47-75

E-mail: journft@franko.lviv.ua

Проведен сравнительный анализ качественных периодических изданий — “The Economist” (Великобритания) и “Коммерсантъ” (Россия), а также их особенностей подачи причин финансового экономического кризиса. Осуществлена попытка проанализировать морально-философские причины финансового кризиса в статьях “The Economist” и “Коммерсантъ”.

Ключевые слова: “The Economist”, “Коммерсантъ”, финансовый кризис.

*Стаття надійшла до редколегії 19.09.2011
Прийнята до друку 06.11.2011*